

با وجود امام سجاد(ع) چرا مختار به خونخواهی برخاست

قیام نکردن امام سجاد(ع) عوامل مختلفی داشته است؛ آنچه بیان نمودید، درباره تقیه می تواند یکی از دلایل باشد. اما دلایل مهم تر دیگری در بین بوده، مثلاً یکی از علت‌هایی که ائمه(ع) دست به قیام نمی‌زده‌اند، نداشتن اصحاب و یاران واقعی است.

با وجود امام سجاد(ع) چرا مختار به خون خواهی برخاست؟

- ۱- قیام نکردن امام سجاد(ع) عوامل مختلفی داشته است؛ آنچه بیان نمودید، درباره تقیه می تواند یکی از دلایل باشد. اما دلایل مهم تر دیگری در بین بوده، مثلاً یکی از علت‌هایی که ائمه(ع) دست به قیام نمی‌زده‌اند، نداشتن اصحاب و یاران واقعی است.
- ۲- در زمان امام سجاد وضع به گونه‌ای بود که امام از این وضع رنج برده و فرمود: «در تمام مکه و مدینه، بیست نفر نیستند که ما را دوست بدارند». (۱)
- ۳- جملات امام دقیقاً وضع جامعه عصر امام و عدم حمایت مردم از خاندان پیامبر را نشان می‌دهد. امام سجاد در چنین وضع چگونه می‌توانست قیام کند؟!
- ۴- مهم ترین علت قیام نکردن امام سجاد(ع) نیز همین مسأله بوده است. در زمان امام حسن(ع) عده زیادی اطراف حضرت بودند، ولی بیش تر آن ها سست عنصر و بی وفا بودند، تا چه رسد به زمان امام زین العابدین.
- ۵- نیز سایر شرایط در قیام لازم است که فراهم باشد.
- ۶- می توان بین شرایط امام سجاد(ع) و مختار مقایسه انجام داد و چنین نتیجه گرفته شود:
- ۷- نخست: جایگاهی که امام سجاد در آن قرار داشت، به عنوان امام شیعیان شرایط خاص به خود را می طلبید که بسیاری از این شرایط را سایرین دارا نبودند. بنا بر این شرایط قیام برای امام با شرایط قیام برای مختار متفاوت می باشد. معیار هائی که امام در قیام رعایت می کند، با معیارهای مختار بسیار متفاوت است.
- ۸- دوم: برخی شرایط برای مختار فراهم بوده است. اما برای امام سجاد(ع) فراهم نبوده.
- ۹- فراهم بودن شرایط قیام برای مختار نمی تواند دلیل بر این باشد که برای امام هم شرایط فراهم بوده است.
- ۱۰- خطر شهادت و از بین رفتن نور امامت را خداوند متعال در کربلا دفع نمود. تقدیر الهی بر این رقم خورده بود که امام سجاد چهارمین پیشوای شیعیان زنده بماند. قیام حضرت قطعاً به کشته شدن وی و فقدان جبران ناپذیر امام منجر می شد. همان گونه که با چنین عاقبتی مختار به شهادت رسید.
- ۱۱- آنچه در این بین نباید مورد غفلت قرار گیرد، هدف قیام است، هدفی که امام حسین(ع) به خاطر آن به شهادت رسید(حفظ اسلام و زدودن جهالت از دل ها) همان هدف را امام سجاد با نهضتی دیگر که در ادامه نهضت حسینی است، ادامه داده است. دیگر نیازی به ریختن خون نبود. نیازی به انتقام گیری به وسیله امام سجاد نبود.
- ۱۲- پس از شهادت امام حسین(ع) حضرت امام سجاد زین العابدین(ع) نقش بسیار مؤثری در بیدار کردن مردم و زنده کردن مظلومیت پدر بزرگوارشان داشتند، چه در قالب خطبه ها و چه در قالب دعا و نیایش که معارف و روشنگری های خویش را به مردم ارائه می نمود.
- ۱۳- یکی از کارهای بسیار مؤثر حضرت خطبه هایی بود که در راه اسارت خواند. یکی از خطبه ها در مسجد امویان در شام بود. در خطبه ها جنایات یزید را برملاء کرد. فضائل جدش خاتم الانبیاء «صلی الله علیه و آله» و حضرت علی مرتضی(ع) را برای مردم بیان کرد. نقش دیگری که حضرت ایفا کرد، گریه مستمر و عزاداری حضرت برای پدرش بود. امام در خلال این صحنه ها مظلومیت و شهادت پدر و برادران و یاران پدرش را یادآور می‌شد. این ها در حرکت هایی که بعد علیه حکومت بنی‌امیه صورت گرفت که منجر به سقوط خاندان آن ها شد، مؤثّر بود.

پی نوشت:

۱. بحار الانوار، علامه مجلسی، ج ۴۶، ص ۱۴۳، ۱۴۰۳ - ۱۹۸۳ م، دار إحياء التراث العربی - بیروت.

*سیره اخلاقی امام سجاد(ع) قبل و بعد از امامت بخصوص در واقعه کربلا چگونه بوده است؟

- پیشوای چهارم، انسانی کامل و برگزیده حق و در همه جهات اخلاقی، عبادی و علمی به اوج کمال رسیده و نمونه مجسم و عینی قرآن و رسول خدا(ص) بود.
- در دوران سیاه حکومت اموی که ارزشهای انسانی و فضائل اخلاقی به فراموشی سپرده شده بود آن امام همام، چون خورشیدی فروزنده درخشید و وجودش مجمع همه فضائل و ارزشهای فراموش شده گردید.
- در این مجال جلوه ها و نمونه هایی از فضائل، سیره و مکارم اخلاقی آن حضرت را که الگویی بی بدیل برای جوامع بشری است به تصویر می کشیم:
- ۱- فرونی عبادت و نیایش امام چهارم (ع) در پیشگاه خدا به حدی بود که آن حضرت سرور و زینت بخش عبادت کنندگان (سید العابدین، زین العابدین) و بسیار سجده کننده (سجّاد) لقب یافت.
 - ۲- عفو و گذشت و پاسخ بدی را به نیکی دادن از دیگر خصلتهای پیشوای چهارم (ع) بود.
 - ۳- بخشش به نیازمندان و رسیدگی به مشکلات آنان، خصلت فراگیر همه امامان معصوم علیهم السّلام و از جمله فضیلت

های امام سجاد (ع) بود.

۴- امام چهارم همچون سایر امامان علیهم السلام، شجاع، دلیر و ظلم ستیز بود. موضع سخت و سخنان کوبنده آن حضرت در برابر ستمگران خودکامه ای همچون (عبیدالله)، (یزید) و (عبدالملك) بهترین گواه قوت روحی و شجاعت آن بزرگوار در جریان های بعد از واقعه کربلا و دوران امامت آن امام همام است.

نتیجه آنکه سیره اخلاقی و فضایل و کرامات اهل بیت (ع) کاملترین و بی بدیل ترین سیره و فضایل اخلاقی است و منحصر به يك دوره یا مرحله ای از زندگی پربار ایشان نمی شود و در لحظه لحظه زندگی ایشان ساری و جاری است. اما این روحیات و کمالات بسته به شرایط زمانی و مکانی و در برابر افراد و جریان ها متفاوت است.

پاسخ تفصیلی: پیشوای چهارم، انسانی کامل و برگزیده حق و در همه جهات اخلاقی، عبادی و علمی به اوج کمال رسیده و نمونه مجسم و عینی قرآن و رسول خدا(ص) بود. در دوران سیاه حکومت اموی که ارزشهای انسانی و فضائل اخلاقی به فراموشی سپرده شده و مردم به جای مشاهده زهد، ساده زیستی، تواضع، نوع دوستی، نرم خویی و رعیت پروری از زمامداران خود به عنوان خلیفه پیامبر(ص)، شاهد دنیا طلبی، اشرافیت، تجمل گرایی، خود محوری و بزرگ بینی آنان بودند، آن امام همام، چون خورشیدی فروزنده درخشید و وجودش مجمع همه فضائل و ارزشهای فراموش شده گشت؛ چنانکه دوست و دشمن را به تحسین واداشت. [۱]

محمد بن طلحه شافعی می نویسد: او، زینت عبادت کنندگان، پیشوای زاهدان، سرور پرهیزکاران و امام مؤمنان است، سیره اش گواه آن است که وی فرزند صالح رسول خدا(ص) و سیمایش بیانگر مقام قرب او نزد پروردگار است... [۲]
در این مجال جلوه ها و نمونه هایی از فضائل، سیره و مکارم اخلاقی آن حضرت در طول عمر با برکتشان، که حقیقتاً بهترین و کاملترین الگو برای جوامع بشری است را به تصویر می کشیم:

۱- فزونی عبادت و نیایش امام چهارم (ع) در پیشگاه خدا به حدی بود که آن حضرت سرور و زینت بخش عبادت کنندگان (سید العابدین، زین العابدین) و بسیار سجده کننده (سجّاد) لقب یافت. وی در پیشگاه حقّ به قدری پیشانی بر خاک می سایید که همه مواضع سجده اش پینه می بست و هر سال دو بار و هر بار پنج عدد از پینه ها را می برید، از این رو، به آن حضرت (دَو الثَّفَات) (یعنی صاحب پینه ها) می گفتند. [۳]

امام سجّاد(ع) هنگامی که وضو می گرفت رنگ از چهره مبارکش می پرید. از علت آن سؤال شد. فرمود: آیا می دانید می خواهم در برابر چه کسی بایستم؟! [۴]

امام باقر(ع) در مورد علت ملقب شدن پدر بزرگوارش به لقب (سجاد) می فرماید: او را سجّاد نامیدند، چون: هیچگاه نعمتی را به یاد نمی آورد مگر آن که سجده می کرد؛ هیچ وقت آیه ای از قرآن را که سجده (واجب یا مستحب) داشت نمی خواند مگر آن که سجده می کرد؛ خداوند هیچگاه بدی و ناگواری را از او دفع نکرد مگر آن که سجده کرد، هیچ زمان از نماز واجب فارغ نشد مگر آن که سجده کرد، هیچگاه بین دو نفر را اصلاح نکرد مگر آن که سجده کرد، (بر اثر فزونی این سجده ها) آثار سجده در تمامی مواضع سجود آن حضرت نمایان بود. [۵]

۲- عفو و گذشت و پاسخ بدی را به نیکی دادن از دیگر خصلتهای پیشوای چهارم (ع) بود. آن امام همام از این خوی برجسته خود چنین یاد می کند: «جرعه ای ننوشیدم که نزد من محبوبتر از جرعه خشمی باشد که در مقام تلافی صاحب آن برنایم. « [فرو بردن خشم برای من، گواراترین نوشیدنیها بود!] [۶]

روزی مردی هاشمی به امام (ع) جسارت کرد. آن حضرت سخنی نگفت. پس از بازگشت آن مرد، امام (ع) به حاضران فرمود: آنچه این مرد گفت، شنیدید؛ دوست دارم همراه من بیایید تا نزد او برویم و پاسخ مرا نیز بشنوید.

امام (ع) به راه افتاد و این آیه را تلاوت می کرد: «پرهیزکاران کسانی هستند که... خشم خود را فرو می برند، و از خطای مردم در می گذرند؛ و خدا نیکوکاران را دوست می دارد. « [۷]

امام (ع) به در منزل آن مرد رسید. وی - که تصور می کرد امام (ع) برای تلافی آمده است - در حالی که خود را آماده پاسخ و برخورد کرده بود بیرون آمد. امام (ع) به وی فرمود: ای برادر! تو لحظاتی پیش نزد من آمدی و سخنانی گفתי؛ آنچه گفתי اگر در من هست خداوند مرا بیامرزد، و اگر نیست خدا تو را بیامرزد.

آن مرد با دیدن چنین واکنشی از امام (ع) شرمنده شد و بر پیشانی آن حضرت بوسه زد و گفت: آنچه گفتم در شما نبود و خود بدان سزاوارترم! [۸]

۳- بخشش به نیازمندان و رسیدگی به مشکلات آنان، خصلت فراگیر همه امامان معصوم علیهم السلام بود که در زندگی هر يك از آن بزرگواران نمونه های فراوانی به چشم می خورد.

امام سجّاد(ع) زندگی تعداد زیادی از خانواده های مستمند را تأمین می کرد. [۹] و هر شب با انبانی انباشته از نان و خرما و... به طور ناشناس به خانه های آنان می رفت. تا وقتی که آن حضرت زنده بود کسی نفهمید که نیازهای آنان را چه کسی تأمین می کند. پس از شهادت آن حضرت دریافتند که آن فرد ناشناس علی بن حسین (ع) بوده است. [۱۰]

پیشوای چهارم هیچ غذایی نمی خورد مگر آن که همانند آن را صدقه می داد و می فرمود: هرگز به(حقیقت) نیکوکاری نمی رسید مگر آن که از آنچه دوست می دارید(در راه خدا)انفاق کنید. [۱۱]؛ [۱۲]

روش امام زین العابدین (ع) در انفاق و صدقه دادن این بود که قبل از آنکه صدقه را به نیازمند بدهد آن را می بوسید. وقتی از علت آن سؤال شد، فرمود: من دست سؤال کننده را نمی بوسم، بلکه دست پروردگارم را بوسه می زنم. صدقه پیش از آن که به دست نیازمند برسد به دست پروردگارم می رسد. [۱۳]

روش دیگر آن گرامی در صدقه، سرّی انجام دادن آن بود. آن بزرگوار در این باره می فرمود: صدقه پنهانی، (آتش) خشم پروردگار را خاموش می کند. [۱۴]

۴- امام چهارم همچون سایر امامان علیهم السلام، شجاع، دلیر و ظلم ستیز بود. موضع سخت و سخنان کوبنده آن حضرت در برابر ستمگران خودکامه ای همچون عبیدالله، یزید و عبدالملک بهترین گواه قوّت روحی و شجاعت آن بزرگوار در جریان های بعد از واقعه کربلا و دوران امامت آن امام همام است.

در برابر عبیدالله که آن حضرت را تهدید به قتل کرده بود فرمود: آیا مرا به کشتن تهدید می کنی؟ مگر نمی دانی که کشته شدن (در راه خدا) روش ما و شهادت، کرامت ماست؟ [۱۵]

در برابر یزید فرمود: ای پسر معاویه و هند و صخر! تو می دانی که جدّم علی بن ابی طالب (ع) در روز بدر، احد و احزاب پرچمدار اسلام بود؛ ولی پدر و جدّ تو پرچمدار کافران بودند. [۱۶]

در برابر عبدالملک که آن حضرت را احضار کرد و گفت: من که قاتل پدر شما نیستم، پس چرا با ما رفت و آمد نمی کنید؟ امام فرمود: قاتل پدرم هر چند به زندگی دنیوی او خاتمه داد؛ لیکن آخرت خویش را با این جنایت، تباہ ساخت؛ اگر تو هم دوست داری مانند او باشی باش! [۱۷]

اتّخاذ چنین موضع قاطع و بیان چنین سخنان عتاب آمیز در برابر این حاکمان قلدر و مستبد، در کاخ و محلّ حکومت آنان، شجاعتی فوق تصور می طلبد.

به علاوه خطبه آتشین آن حضرت در کاخ یزید که به افشاگری جنایت ها و ظلم و فساد دستگاه بنی امیه و خصوصاً یزید انجامید نیز نشان از اوج قدرت روحی و شجاعت آن حضرت دارد.

نتیجه آن که سیره اخلاقی و فضایل و کرامات اهل بیت (ع) کامل ترین و بی بدیل ترین سیره و فضایل اخلاقی است و منحصر به يك دوره یا مرحله ای از زندگی پربار ایشان نمی شود و در لحظه لحظه زندگی ایشان ساری و جاری است. اما این روحيات و کمالات بسته به شرایط زمانی و مکانی و در برابر افراد و جریان ها متفاوت است.

گاهی در برابر مستضعفان و محرومان و ضعفاي جامعه... وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ، وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ اند و انفاق و محبت و گذشت از سرتاسر وجودشان لبریز می شود، و گاهی نیز در برابر مستکبران و ظالمان و حاکمان جور و ستم، شجاع ترین، دلیرترین و محکم ترین انسان ها برای ستاندن حق مظلوم از ظالم اند.

پی نوشت ها:

[۱] رفیعی، علی، تاریخ اسلام در عصر امامت امام سجاد و امام باقر (ع)، صص ۲۱-۱۷، مرکز تحقیقات اسلامی، ۷۶.

[۲] شافعی، محمد بن طلحه، مطالب السؤل، ص ۷۷. اقتباس از تاریخ اسلام در عصر امامت امام سجاد و امام باقر (ع)، نوشته علی رفیعی.

[۳] شیخ صدوق، علل الشرایع، ج ۱، ص ۲۳۳. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۴] همان، ص ۲۳۲. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۵] همان، ص ۲۳۳. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۶] مَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةً أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ لَا أَكْفِي بِهَا صَاحِبَهَا، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۹. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۷] .. وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ، وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ؛ آل عمران، ۱۳۴.

[۸] شیخ مفید، ارشاد، ج ۲، ص ۱۴۶.

[۹] در روایتی از امام باقر(ع) تعداد خانواده های تحت تکفل آن حضرت صد خانوار ذکر شده است (ر. ک: مناقب، ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۱۵۴). نرم افزار جامع الاحادیث.

[۱۰] شیخ مفید، ارشاد، ص ۲۵۸، اقتباس از تاریخ اسلام در عصر امامت امام سجاد و امام باقر (ع)، نوشته علی رفیعی.

[۱۱] لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ، آل عمران، ۹۲.

[۱۲] علامه مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۸۹. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۱۳] همان، ص ۷۴. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۱۴] همان، ص ۸۸. نرم افزار جامع الاحادیث.

[۱۵] اَبِالْقَتْلِ تَهْدِدُنِي؟ اَمَّا عَلِمْتُ اَنْ الْقَتْلَ لَنَا عَادَةٌ وَ كَرَامَتُنَا الشَّهَادَةُ (ر. ک: اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۶۳۳).

[۱۶] همان.

[۱۷] بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۱۲۱. نرم افزار جامع الاحادیث.